

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRAȚIUNILE LEGATE DE CREDITARE ÎN CONFORMITATE CU LEGISLAȚIA ALTOR STATE

Svetlana PRODAN

Catedra Drept Penal și Criminologie

The penal responsibility for the offences related to crediting according to the legislature of some states is analyzed in the present article. The author compares the corresponding provisions from the Criminal Codes of Romania, Ukraine, the Russian Federation, Belarus Republic, Kazakhstan, Latvia, Poland, France, and the USA among them and with the ones from the Criminal Code of Republic of Moldova and gives recommendations for improving our national settlements.

După cum afirmă reputatul jurist M. Ancel, studierea experienței străine „deschide noi orizonturi în fața specialistului în jurisprudență, îi permite să cunoască mai bine dreptul țării sale, ale cărui trăsături individualizate se relevă cu mai multă pregnanță tocmai prin comparație cu alte sisteme de drept naționale. Compararea îl poate dota pe jurist cu idei și argumente care nu pot fi obținute chiar și în cazul unei cunoașteri excelente doar a propriului drept” [1]. În plin proces de desfășurare a reformei judiciare și de drept în Republica Moldova – pe fondul realizării dezideratului de construire a economiei de piață funcționale în țara noastră – caracterizarea componentelor de infracțiuni legate de creditare, în reglementarea legislației penale a altor state, trebuie să constituie o completare indispensabilă a obiectivelor de cercetare a numitelor componente. Cu toate acestea, la ora actuală nu există investigații științifice consacrate special analizei comparative a răspunderii pentru infracțiunile legate de creditare. Din aceste considerente, în cele ce urmează va fi efectuată o astfel de analiză, axată pe ideea asimilării și receptării celor mai avansate modele legislative în materie.

Astfel, în România, legea penală nu conține nici o incriminare specială a faptelor, care aduc atingere relațiilor sociale legate de creditare, prin prezentarea de declarații inexacte, incomplete, documente false ori prin omisiunea de a furniza informații, fapte de natură a prejudicia instituția financiară. În dispoziția de la lit.b) art.49 din Legea nr.33/1991 privind activitatea bancară [2] este specificat că constituie contravenție efectuarea de operații fictive și fără acoperire reală, dacă, potrivit prevederilor legii penale și condițiilor în care au fost săvârșite, nu este o infracțiune. În opinia întemeiată a lui A.Ungureanu și A.Ciopraga, „această lege (se are în vedere Legea privind activitatea bancară – *n.a.*) nu constituie o lege specială cu dispoziții penale, deoarece nu cuprinde norme penale de incriminare. Totuși, prin unele dispoziții contribuie la stabilirea elementelor constitutive ale unor infracțiuni din Codul penal...” [3]. Dacă nu există legi speciale cu dispoziții penale, care să stabilească răspunderea pentru infracțiunile legate de creditare, atunci poate Codul penal conține norme care să prevadă asemenea infracțiuni? Într-adevăr, alin.(3) art.215 „Înșelăciunea” al Codului penal român din 1968 [4] stabilește răspunderea pentru inducerea sau menținerea în eroare a unei persoane, cu prilejul încheierii sau executării unui contract, săvârșită în așa fel încât fără această eroare cel înșelat nu ar fi încheiat sau executat contractul în condițiile stipulate. În Codul penal român din 2004 [5] o incriminare similară este prevăzută la alin.(3) art.260. Totuși, dispozițiile incriminatoare specificate se referă la înșelăciunea privitoare la orice tip de contract, și nu la înșelăciunea relativă la contractul de credit. În afară de aceasta, infracțiunile, prevăzute la alin.(3) art.215 CP Rom. din 1968 și la alin.(3) art.260 CP Rom. din 2004, sunt concepute de legiuitorul român ca infracțiuni materiale, fiind condiționate de producerea unor consecințe păgubitoare. În contrast, infracțiunea, prevăzută la art.238 CP RM „Dobândirea creditului prin înșelăciune”, este o infracțiune formală, de simplă acțiune. În acest fel, în comparație cu legislația penală română, legea penală a Republicii Moldova denotă o prestație superioară în vederea asigurării unei represii juste, simple și eficiente a faptelor care aduc atingere relațiilor sociale legate de creditare [6].

În legea penală română nu există nici o incriminare similară celei de la art.239 CP RM „Încălcarea regulilor de creditare”. Ca atare, acordarea unui credit cu încălcarea intenționată a regulilor de creditare, dacă prin aceasta instituției financiare i-au fost cauzate daune materiale, nu ar putea fi sancționată decât parțial pe baza incriminărilor existente (art.215 „Delapidarea” CP Rom. din 1968; art.314 „Delapidarea” CP Rom. din 2004). În același timp, nu putem să nu remarcăm asigurarea unei represii mai juste, mai simple și mai eficiente a faptelor prevăzute la art.215¹ CP Rom. din 1968 și la art.314 CP Rom. din 2004, prin comparație cu prestația

reprehensivă a prevederii de la art.239 CP RM. Or, în cazul infracțiunii de delapidare urmarea imediată poate implica doar o eventuală pagubă unității. Astfel, împrejurarea că, prin delapidare, nu s-a produs un prejudiciu evaluabil în bani nu schimbă caracterul infracțional al faptei. Această abordare suplonește lipsa unei incriminări speciale a încălcării regulilor de creditare, asigurând un cadru normativ apropiat necesităților ocrotirii penale a intereselor instituțiilor financiare care acordă credite. Pe cale de consecință, este oportun ca din poziția alin.(1) art.239 CP RM să fie exclusă sintagma „dacă prin aceasta au fost cauzate instituției financiare daune în proporții mari”. Forma simplă (tipică) a infracțiunii în cauză trebuie să subziste și în lipsa unui rezultat păgubitor. În această ipoteză, ar putea fi sancționată chiar folosirea temporară, de către un funcționar din cadrul instituției financiare, în interesul său ori pentru altul, a mijloacelor bănești provenind din creditul pe care îl gestionează.

Într-o altă ordine de idei, este necesar a menționa că Codul penal al Ucrainei a fost adoptat la 5.04.2001, intrând în vigoare la 1.09.2001 [7], substituind astfel Codul penal anterior de la 28.12.1960. În general, Codul penal al Ucrainei asigură în mod eficient corespunderea prevederilor legislației penale condițiilor tranziției de la economia planificată la economia de piață. Aceasta o confirmă, în mod special, maniera în care el reglementează răspunderea pentru infracțiunile legate de creditare.

Astfel, la art.222 din Codul penal al Ucrainei se prevede răspunderea pentru escrocheria asupra resurselor financiare. La concret, în această normă este incriminată fapta de prezentare cu bună-știință, de către cetățeanul-întreprinzător sau fondatorul ori proprietarul subiectului activității economice, a unor informații false către autoritățile publice centrale, autoritățile publice ale Republicii autonome Crimeea sau autoritățile publice locale, către bănci sau alți creditori, în scopul obținerii subsidiilor, subvențiilor, dotațiilor, creditelor sau înlensirilor fiscale, în lipsa semnelor infracțiunii contra proprietății.

Varianta agravată a escrocheriei asupra resurselor financiare (alin.(2) art.222 al Codului penal al Ucrainei) presupune agravarea răspunderii penale în cazul în care numita faptă a fost săvârșită repetat sau dacă prin săvârșirea ei au fost cauzate daune în proporții mari.

La o analiză atentă a naturii juridice a infracțiunii de escrocherie asupra resurselor financiare pot fi observate asemănări, dar și deosebiri în raport cu fapta similară, incriminată la art.238 CP RM. În primul rând, infracțiunea prevăzută la art.222 din Codul penal al Ucrainei aduce atingere nu numai relațiilor sociale legate de creditare, dar și relațiilor sociale bugetare, precum și relațiilor sociale fiscale. Aceasta datorită faptului că scopul subiectului escrocheriei asupra resurselor financiare este altul decât al subiectului dobândirii creditului prin înșelăciune. În primul caz, scopul constă în obținerea subsidiilor, subvențiilor, dotațiilor, creditelor sau înlensirilor fiscale. În contrast, în cel de-al doilea caz scopul se exprimă în obținerea doar a unui credit. Totodată, în cazul dobândirii creditului prin înșelăciune scopul poate consta în majorarea proporției creditului sau în obținerea unui credit în condiții avantajoase. Așadar, scopurile celor două infracțiuni confruntate se intersectează, însă nu se suprapun.

O altă deosebire remarcabilă între aceste două infracțiuni vizează și subiecții acestora. Astfel, subiectul infracțiunii, prevăzute la art.238 CP RM, este în mod alternativ: 1) solicitantul unui credit; 2) solicitantul unui credit în proporții majorate; 3) solicitantul unui credit în condiții avantajoase. În opoziție, subiectul infracțiunii, prevăzute la art.222 din Codul penal al Ucrainei, este în mod alternativ: 1) cetățeanul-întreprinzător; 2) fondatorul subiectului activității economice; 3) proprietarul subiectului activității economice. În mod surprinzător, printre subiecții escrocheriei asupra resurselor financiare nu este indicat conducătorul subiectului activității economice (atunci când acesta nu cumulează calitatea de fondator sau de proprietar al subiectului activității economice). Acest hiatus are un impact negativ asupra calității de ansamblu a incriminării de la art.222 din Codul penal al Ucrainei. Or, vocația de a semna orice act juridic (inclusiv un contract de credit) din partea subiectului colectiv al activității economice aparține, în mod prioritar, conducătorului acestui subiect.

În sfârșit, o altă deosebire consemnabilă între cele două infracțiuni confruntate rezidă în lipsa sau în prezența elementelor circumstanțiale agravante. Astfel, săvârșirea repetată a infracțiunii sau cauzarea prin infracțiune a daunelor în proporții mari reprezintă temeiul agravării răspunderii penale pentru escrocheria asupra resurselor financiare. În contrast, în cazul dobândirii creditului prin înșelăciune, prezența unor astfel de circumstanțe poate fi luată în considerație doar la individualizarea pedepsei, însă nu contează la calificarea faptei.

Încheind analiza comparativă a incriminării de la art.222 din Codul penal al Ucrainei cu incriminarea similară din legea penală a Republicii Moldova, nu putem să nu ne referim la asemănarea între ele. Astfel, în ambele cazuri, construcția componentei de bază (a variantei-tip) a infracțiunii este formală. Așadar, atât escrocheria

asupra resurselor financiare, cât și dobândirea creditului prin înșelăciune se consideră consumate din momentul prezentării cu bună-știință a informațiilor false. În acest context, pune în gardă prezența termenului „escrocherie” în denumirea art.222 din Codul penal al Ucrainei. Or, deși în dispoziția normei date se indică asupra lipsei semnelor infracțiunilor contra patrimoniului, nu poate fi trecut cu vederea faptul că în legea penală ucraineană (art.190) escrocheria se consideră formă a sustragerii și se socoate consumată din momentul cauzării prejudiciului patrimonial efectiv. Din această perspectivă, în comparație cu art.222 din Codul penal al Ucrainei, denumirea art.238 CP RM are același grad de discordanță în raport cu conținutul acestuia. Cu toate că dobândirea creditului depășește limitele laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.238 CP RM, în vederea desemnării tehnico-legislative a acestei infracțiuni a fost aleasă tocmai sintagma „Dobândirea creditului prin înșelăciune”.

În cele ce urmează ne vom referi la infracțiunile legate de creditare prevăzute în legea penală rusă.

Astfel, la alin.(1) art.176 din Codul penal al Federației Ruse [8] se prevede răspunderea pentru obținerea, de către întreprinzătorul individual sau de către conducătorul unei organizații, a unui credit sau a îlesnirilor la creditare, pe calea prezentării băncii sau unui alt creditor a unor informații cu bună-știință false cu privire la starea economică sau la situația financiară a întreprinzătorului individual sau a organizației, dacă prin această faptă li s-au cauzat daune în proporții mari.

Trebuie de menționat că, în conformitate cu Ordinul nr.44 al Băncii Centrale a Federației Ruse de la 18.08.1992, în scopul preîntâmpinării cazurilor de acordare a creditelor prin intermediari, se stabilește că solicitările de obținere a creditelor se acceptă de la conducătorii, loțiitorii lor și (sau) contabilii-șefi ai întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor având drepturile persoanei juridice [9].

Potrivit alin.(2) art.176 din Codul penal al Federației Ruse, răspunderea este aplicată pentru obținerea ilegală a creditului de stat cu destinație specială sau pentru utilizarea unui astfel de credit contrar destinației, dacă astfel au fost cauzate daune în proporții mari cetățenilor, organizațiilor sau statului.

Conform Hotărârii Guvernului Federației Ruse cu privire la ordinea de exercitare a controlului asupra utilizării conform destinației a mijloacelor de asistență financiară pe termen scurt, nr.714 din 17.07.1995, solicitantul creditului de stat este obligat: să-l folosească numai potrivit destinației lui, în corespundere cu contractul încheiat; să nu-l depună pe conturile de depozit în calitate de resurse creditare; să-l utilizeze la procurarea valutei liber convertibile (cu excepția cazurilor de procurare în ordinea stabilită a materialelor și utilajului de import necesare, cu consimțământul Ministerului de Finanțe); să-l devieze pentru alte operațiuni financiare (procurarea valutei în scopul obținerii veniturilor din vânzarea ei, plata cotizațiilor în fondul statutar al altei persoane juridice, acordarea de asistență financiară persoanei juridice etc.) [10].

Ceea ce apropie vădit infracțiunea, prevăzută la art.176 din Codul penal al Federației Ruse, de infracțiunea, prevăzută la art.238 CP RM, este cercul de relații și valori sociale care suferă atingere: relațiile sociale legate de obținerea creditului.

Se pare însă că această similitudine este unica.

Astfel, diferă în primul rând rolul documentelor conținând informații false în contextul celor două infracțiuni confruntate. În cazul dobândirii creditului prin înșelăciune, aceste documente au rolul de obiect material. În opoziție, în cazul infracțiunii, prevăzute la art.176 din Codul penal al Federației Ruse, documentele conținând informații false au rolul de instrument (mijloc) de comitere a faptei infracționale. Iar ca obiect material apare creditul.

O altă deosebire esențială între cele două infracțiuni ține de momentul de consumare al faptei. Astfel, producerea daunelor în proporții mari este obligatorie la calificarea infracțiunii prevăzute la art.176 din Codul penal al Federației Ruse. De aceea, întreruperea acestei infracțiuni la momentul prezentării documentelor conținând informații false ar necesita calificarea celor săvârșite ca tentativă de infracțiune.

Fapta incriminată la alin.(2) art.176 al Codului penal al Federației Ruse comportă anumite tangențe cu infracțiunea de utilizare contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau externe garantate de stat (art.240 CP RM). Totuși, diferența specifică între cele două infracțiuni ține, înainte de toate, de obiectul material al faptei. În cazul faptei, prevăzute la alin.(2) art.176 din Codul penal al Federației Ruse, acesta îl constituie creditul de stat cu destinație specială. În contrast, în ipoteza infracțiunii, prevăzute la art.240 CP RM, obiectul material îl reprezintă mijloacele din împrumuturile interne sau externe garantate de stat. Condiția obligatorie de garantare din partea statului a rambursării acestor mijloace le conferă un statut juridic deosebit, și anume: de a constitui datoria internă a statului. În ce privește infracțiunea, prevăzută la alin.(2) art.176 din Codul penal al Federației Ruse, statul nu mai evoluează ca garant, ci ca creditor.

Legea penală a Republicii Moldova nu conține o normă similară celei de la art.177 din Codul penal al Federației Ruse, care prevede răspunderea pentru eschivarea cu rea-voință de la achitarea datoriei. Potrivit Codului penal al Republicii Moldova, săvârșirea unei astfel de fapte ar putea implica fie aplicarea răspunderii pentru escrocherie (atunci când făptuitorul manifestă scopul sustragerii, iar intenția infracțională a apărut înainte de obținerea mijloacelor bănești) sau pentru cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (atunci când făptuitorul urmărește scopul folosirii temporare a mijloacelor obținute).

În cazul infracțiunii, prevăzute la art.177 CP RM, sunt afectate relațiile sociale dintre creditor și debitor. Totuși, aria acestor relații are o întindere mult mai mare decât cea a relațiilor sociale afectate prin fapta incriminată la art.238 CP RM. Aceasta deoarece, în afară de creditul acordat de o instituție financiară, ele se extind și la orice alte obligații financiare dintre persoanele juridice sau fizice.

Din întreg masivul legislativ al spațiului ex-sovietic, legea penală a Republicii Belarus conține reglementări care sunt cel mai apropiate de forma și conținutul art.238 CP RM „Dobândirea creditului prin înșelăciune”. Astfel, conform art.237 „Dobândirea prin înșelăciune a creditului sau dotațiilor” din Codul penal al Republicii Belarus, adoptat la 2.06.1999, se prevede răspunderea întreprinzătorului sau a persoanei cu funcție de răspundere din cadrul unei persoane juridice pentru prezentarea cu bună-știință, în scopul obținerii creditului sau al obținerii unui credit ori a unor dotații în condiții avantajoase, a unor documente și informații false cu privire la circumstanțele de mare importanță pentru obținerea creditului sau dotației, fie pentru necomunicarea intenționată creditorului sau organului, care a alocat dotația, a informației privind apariția unor circumstanțe care implică sistarea creditării sau alocării dotației [11].

Putem observa că răspunderea pentru dobândirea prin înșelăciune a creditului sau dotației poate fi aplicată până la momentul obținerii creditului sau dotației (cu excepția cazului necomunicării intenționate creditorului sau organului, care a alocat dotația, a informației privind apariția unor circumstanțe care implică sistarea creditării sau alocării dotației). Așadar, infracțiunea, prevăzută la art.237 din Codul penal al Republicii Belarus, are trăsăturile unei infracțiuni formale. Ca și fapta incriminată la art.238 CP RM, ea se consideră consumată din momentul prezentării cu bună-știință a unor documente și informații false. O altă similitudine cu art.238 CP RM constă în caracterul obligatoriu al scopului infracțiunii.

Considerăm necesară completarea dispoziției art.238 CP RM, după modelul dispoziției art.237 din Codul penal al Republicii Belarus, care ar face posibilă incriminarea faptei de necomunicare intenționată către creditor a informației privind apariția unor circumstanțe care implică sistarea creditării. Într-adevăr, este posibil ca, la momentul obținerii creditului, persoana creditată să nu aibă nici o intenție frauduloasă. Însă, această intenție poate să apară ulterior, iar realizarea ei poate fi nu mai puțin periculoasă în plan social. De asemenea, ar fi binevenit ca art.238 CP RM să fie suplimentat, după modelul din legea penală bielorusă, cu un al doilea alineat, în care să fie prevăzută agravarea răspunderii penale în cazul în care creditorului îi sunt cauzate daune în proporții deosebit de mari. Aici e de menționat că, actualmente, mărimea prejudiciului cauzat prin infracțiunea, prevăzută la art.238 CP RM, nu are valență calificatorie. Mărimea prejudiciului se ia în considerație numai la individualizarea pedepsei, într-o manieră care depinde în ultimă instanță de aprecierea subiectivă a judecătorului.

Nu putem prelua în întregime modelul bielorus de incriminare a faptelor legate de creditare. De exemplu, ar fi irațional să stabilim, în legea penală a Republicii Moldova, răspunderea pentru dobândirea prin înșelăciune a dotațiilor. Menționăm că dotația este „alocarea unor sume de bani din bugetul de stat sau din bugetul local, reprezentând un ajutor material gratuit acordat din partea autorităților publice către întreprinderi, instituții sau organizații ori alți subiecți economici, în vederea acoperirii anumitor cheltuieli” [12]. Practica alocării dotațiilor de la bugetul public este o practică obișnuită într-o economie preponderent planificată, dirijată administrativ, în care sectorul de stat ocupă o cotă covârșitoare. Tocmai după aceste principii funcționează economia bielorusă. În condițiile economiei naționale a Republicii Moldova, care este o economie de piață, alocarea dotațiilor și-a pierdut semnificația de altădată. Deci, nici dobândirea prin înșelăciune a dotațiilor nu ar mai putea genera un pericol social de natura celui care ar implica intervenția specială a legii penale.

Pentru studiul de față prezintă interes experiența legislativă a Republicii Kazahstan în materia reglementării răspunderii penale pentru infracțiunile legate de creditare. Astfel, în conformitate cu art.194 din Codul penal al Republicii Kazahstan [13] – „Dobândirea ilegală și utilizarea contrar destinației a creditului” – se prevede răspunderea pentru obținerea, de către întreprinzătorul individual sau conducătorul organizației, a unui credit, a unor dotații sau a înlesnirilor la creditare, pe calea prezentării cu bună-știință băncii sau unui alt

creditor a unor informații false cu privire la starea economică, situația financiară, bunurile gajate ale întreprinzătorului individual sau ale organizației, cu privire la alte circumstanțe care au o importanță deosebită la obținerea creditului, dotațiilor, înlesnirilor la creditare, fie pentru necomunicarea băncii sau altui creditor a informației cu privire la apariția unor circumstanțe care pot implica sistarea creditării, a alocării dotațiilor, anularea înlesnirilor sau limitarea cuantumului creditului acordat sau al dotațiilor alocate, dacă aceste fapte au cauzat daune în proporții mari.

Printre principalele avantaje ale acestei reglementări, care pot fi receptate și de legiuitorul moldovean, se numără:

- într-un stil apropiat celui din legea penală bielorusă, se prevede răspunderea pentru necomunicarea băncii sau altui creditor a informației cu privire la apariția unor circumstanțe care pot implica sistarea creditării, a alocării dotațiilor, anularea înlesnirilor sau limitarea cuantumului creditului acordat sau al dotațiilor alocate;
- sunt nominalizați expres subiecții infracțiunii: întreprinzătorul individual sau conducătorul organizației;
- sunt specificate expres victimele infracțiunii: băncile sau alți creditori.

Un interes aparte prezintă art.220 din Codul penal al Republicii Kazahstan, care prevede răspunderea pentru utilizarea ilegală a mijloacelor bănești ale băncii. Această normă este, probabil, unica din întreg masivul legislativ al spațiului ex-sovietic, care se aseamănă, după formă și conținut, cu art.239 CP RM „Încălcarea regulilor de creditare”. În ambele cazuri, subiectul infracțiunii poate fi numai un angajat al instituției financiare. De asemenea, în ambele cazuri este obligatorie survenirea daunelor în proporții mari. Mai mult, în legea penală kazahă, ca și în legea penală a Republicii Moldova, noțiunea „daune în proporții mari” este strict formalizată (spre deosebire, de exemplu, de legea penală a Federației Ruse).

Ceea ce poate fi reținut ca fundament pentru o eventuală perfecționare a dispoziției art.239 CP RM, este concretețea incriminării (care nu degenerază în cazuistică) de la art.220 din Codul penal al Republicii Kazahstan. Astfel, potrivit normelor kazahe, fapta infracțională de utilizare ilegală a mijloacelor bănești ale băncii se poate exprima sub trei modalități:

- 1) utilizarea de către angajații băncii a propriilor mijloace ale băncii și (sau) a mijloacelor atrase de bancă, în scopul acordării unor credite, care cu bună-știință nu vor putea fi rambursate, sau al efectuării unor tranzacții care sunt cu bună-știință neconvenabile băncii;
- 2) eliberarea, către clienții băncii sau alte persoane, a unor garanții fără acoperire ale băncii sau a unor facilități neîntemeiate de creditare;
- 3) transferul cu bună-știință incorect sau tardiv, de către angajații băncii, a mijloacelor bănești, inclusiv a celor în valută, pe conturile bancare ale clienților.

Cu siguranță, construirea dispoziției art.239 CP RM după modelul art.220 din Codul penal al Republicii Kazahstan va ușura mult sarcina celor care aplică legea penală. Actualmente, aceștia sunt nevoiți să consulte numeroase surse legislative de referință, dar și izvoare doctrinare, pentru a interpreta și aplica, în condiții de legalitate și temeinicie, prevederea de la art.239 CP RM.

Dintre legislațiile penale ale țărilor baltice, foste componente ale URSS, pentru studiul de față prezintă relevanță Codul penal al Republicii Letone, adoptat la 8.07.1998 [14]. Astfel, în art.210 din Capitolul 19 „Faptele infracționale în domeniul economiei naționale” al numitei legiuri este stabilită răspunderea penală pentru obținerea și utilizarea frauduloasă a creditului sau a altor împrumuturi. Această normă cuprinde trei alineate: primele două înglobează infracțiuni având componente formale. În acest sens, este remarcabilă similitudinea, în ce privește structura infracțiunii, cu legea penală a Republicii Moldova. În același timp, alin.(3) art.210 al Codului penal al Republicii Letone prevede varianta agravată a obținerii și utilizării frauduloase a creditului sau a altor împrumuturi, varianta care se referă la o infracțiune cu componență materială. Aceasta introduce o considerabilă notă de disonanță între cele două norme penale confruntate.

La concret, dispoziția de la alin.(1) art.210 din Codul penal al Republicii Letone incriminează fapta de prezentare cu bună-știință a unor informații false în scopul obținerii subsidiilor, creditului sau a altor împrumuturi, fie în vederea practicării activității de întreprinzător, fie în timpul utilizării subsidiilor, creditului sau a altor împrumuturi.

Deși profilul concepțional al normei date nu diferă prea mult de cel al art.238 CP RM, nu putem trece cu vederea câteva deosebiri de substanță:

a) obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la alin.(1) art.210 din legea penală letonă, are o mai mare întindere decât obiectul respectiv al infracțiunii prevăzute la art.238 CP RM. Astfel, potrivit Codului

penal al Republicii Letone, sunt apărate relațiile sociale nu doar cu privire la obținerea creditului, dar și cele referitoare la obținerea subvențiilor și a altor împrumuturi (altele decât creditele). În acest plan, observăm o anumită lipsă de corelație între obiectul juridic special și obiectul juridic generic al faptei infracționale prevăzute la alin.(1) art.210 din Codul penal al Republicii Letone: ce legătură are obținerea unui împrumut, de exemplu, de către o persoană fizică de la o altă persoană fizică, cu economia națională? Această legătură devine evidentă atunci când făptuitorul urmărește scopul final de practicare a activității de întreprinzător. Mai dificil este a explica prezența acestei legături în ipoteza săvârșirii infracțiunii în timpul utilizării împrumutului, atunci când făptuitorul urmărește un scop care nu are un caracter economic. Din aceste motive, considerăm inoportună o eventuală lărgire a obiectului juridic special al faptei, incriminate la art.238 CP RM, pe seama includerii în el a relațiilor sociale cu privire la obținerea împrumuturilor (altele decât creditele);

b) scopul infracțiunii de dobândire a creditului prin înșelăciune (art.238 CP RM) are un alt conținut decât scopul faptei infracționale prevăzute la alin.(1) art.210 din legea penală letonă. Astfel, în primul caz, scopul infracțiunii poate adopta oricare din următoarele trei forme: 1) obținerea unui credit; 2) majorarea proporției creditului; 3) obținerea unui credit în condiții avantajoase. În opoziție, în cel de-al doilea caz scopul constă în a obține subsidii, credit sau alte împrumuturi. Acest scop poate fi însoțit de un altul – scopul practicării activității de întreprinzător. În această situație, se poate vorbi despre un scop primar și, respectiv, despre un scop final. Este necesar a menționa că în cazul în care fapta este comisă în timpul utilizării subsidiilor, creditului sau a altor împrumuturi prezența scopului final nu are un caracter obligatoriu [15].

La alin.(2) art.210 din Codul penal al Republicii Letone se prevede răspunderea pentru încălcarea obligațiilor contractuale în cazul utilizării subsidiilor, creditului sau a altor împrumuturi. Această prevedere normativă lasă teren pentru interpretări și nu este la fel de precisă ca prevederile similare din legislațiile penale ale Republicii Belarus și Republicii Kazahstan, potrivit cărora se incriminează fapta de necomunicare intenționată, creditorului sau persoanei care a acordat subvenția ori împrumutul, a informației privind apariția unor circumstanțe care implică sistarea creditării sau a acordării de subvenții sau împrumuturi. În această ordine de idei, receptarea modelului bielorus sau kazah este preferabilă receptării modelului leton.

Potrivit alin.(3) art.210 din Codul penal al Republicii Letone, răspunderea penală se agravează în cazul în care faptele, prevăzute la alin.(1) și (2) ale normei date, cauzează daune în proporții considerabile statului sau creditorului, ori prejudiciază drepturile și interesele ocrotite de lege ale unei alte persoane. În context, ne exprimăm încă o dată opinia privind necesitatea completării art.238 CP RM cu un al doilea alineat, în care ar fi prevăzută agravarea răspunderii condiționată de cauzarea unor daune în proporții mari sau deosebit de mari. În acest sens, exemplul de la alin.(3) art.210 al legii penale letonice nu este cel mai fericit, deoarece legiuirea dată nu conține o interpretare a noțiunii „daune în proporții considerabile”.

În ce privește reglementările în materie din legislațiile altor state ex-sovietice, ele nu prezintă un prea mare interes. Astfel, reglementările respective din legile penale ale Georgiei [16], Kârgâzstanului [17] sau Azerbaidjanului [18] nu se disting prin originalitate, copiind aproape integral normele corespunzătoare din Codul penal al Federației Ruse. Oarecum surprinzător, legile penale ale Estoniei [19] și Uzbekistanului [20] nu conțin nici un fel de incriminare care s-ar referi în mod special la faptele legate de creditare.

Finalmente, este necesar a menționa că experiența pozitivă a țărilor de pe cuprinsul fostei URSS în materia incriminării faptelor legate de creditare poate fi aplicată în vederea îmbunătățirii calitative a prevederilor art.238 și 239 CP RM. Totuși, în acest proces este important a se ține cont de condiționarea socială a penalizării acelor fapte, al căror pericol social sporit este confirmat de practica juridică autohtonă.

În țările cu economie de piață funcțională, în arsenalul instituțiilor financiare există mecanisme extrapenale eficiente de prevenire și combatere a infracțiunilor legate de creditare: aplicarea gajului și a garanțiilor bancare la acordarea de credite, precum și utilizarea băncilor de date cu privire la debitorii de rea-credință. Cu toate acestea, și legislațiile penale ale acestor state conțin mijloace eficiente de contracarare a faptelor date, mijloace aplicabile în situațiile în care toate celelalte căi nu-și dovedesc randamentul.

Astfel, în Codul penal al Poloniei din 1998 [21], în capitolul consacrat faptelor infracționale contra circuitului economic, art.297 reglementează răspunderea pentru fapta care denotă mai multe similarități cu infracțiunea prevăzută la art.238 CP RM.

Conform §1 art.297 CP Pol., este tras la răspundere cel care, în scopul obținerii pentru sine sau pentru altul a creditului, a garanției bancare, a dotației, a subvenției sau a achiziției publice, prezintă documente sau mărturii scrise false referitor la circumstanțele ce au o însemnătate esențială pentru obținerea creditului, a garanției bancare, a dotației, a subvenției sau a achiziției publice.

Spre deosebire de norma similară din legea penală a Republicii Moldova, §1 art.297 CP Pol. conține date și despre intenția făptuitorului de a obține nu doar credit, dar și mijloace bănești având la bază alte genuri de angajamente financiare. Ca și în cazul reglementărilor analoge din legile penale ale Ucrainei, Republicii Belarus, Republicii Kazahstan, Republicii Letone etc., se poate susține că norma, pe care o analizăm în contextul legislației poloneze, prevede o infracțiune având ca obiect juridic special nu doar relațiile sociale privind activitatea creditară.

Din moment ce dotațiile, subvențiile, achizițiile publice țin de sfera bugetară sau extrabugetară, valoarea socială specifică, ce suferă atingere infracțională, are o întindere mai mare. În rest, profilul juridic al faptei, prevăzute la §1 art.297 CP Pol., este același ca și al infracțiunii de dobândire a creditului prin înșelăciune (art.238 CP RM).

Nu același lucru se poate spune despre fapta prevăzută la §2 art.297 CP Pol. Potrivit acestei norme, este tras la răspundere cel care, în pofida obligațiilor ce și le-a asumat, nu comunică autorităților sau instituției corespunzătoare despre apariția împrejurărilor care pot influența sistarea alocării sau reducerea mărimii mijloacelor care se acordă sub formă de credit, garanție bancară, dotație, subvenție sau achiziție publică.

Această prevedere a servit ca model legislativ pentru cea de-a doua modalitate normativă, specificată în art.237 al Codului penal al Republicii Belarus. Ea își dovedește eficiența atunci când s-a demonstrat că făptuitorul avea intenția de a folosi temporar mijloacele bănești obținute, însă această intenție – la început conformă cu legea – se transformă în una frauduloasă. Astfel, deși pentru obținerea alocațiilor solicitate se prezintă documente veridice, nefalsificate, omiterea comunicării creditorului a informațiilor, care au importanță pentru rambursarea acestor alocații, demonstrează un pericol social nu mai mic decât al faptei prevăzute la §1 art.297 CP Pol. În context, ne reiterăm inițiativa privind incriminarea în Codul penal al Republicii Moldova a faptei, săvârșite prin inacțiune, prevăzute la art.237 din Codul penal al Republicii Belarus și la art.297 din Codul penal al Poloniei.

§265b din Codul penal al Germaniei din 1871 [22] (actualmente în vigoare) prevede răspunderea pentru escrocheria legată de obținerea creditului. Conform acestei norme, se prevede răspunderea pentru: prezentarea unor informații incomplete sau care nu corespund realității, inclusiv a balanței de plăți, a calculului privind veniturile și cheltuielile, a dărilor de seamă referitoare la patrimoniul; prezentarea în formă scrisă a unor informații incomplete sau care nu corespund realității, care avantajează astfel solicitantul de credit și care sunt esențiale la luarea deciziei despre acordarea creditului; omiterea comunicării despre înrăutățirea indicilor economici, care sunt reflectați în documente, dacă acești indici au importanță pentru creditor.

Componenta descrisă în această normă comportă asemănări evidente cu componenta prevăzută la art.297 CP Pol.: momentul de consumare a infracțiunii; includerea în conținutul faptei prejudiciabile nu doar a acțiunii care pune în pericol interesele creditorilor, dar și a inacțiunii având același pericol. Totuși, în ce privește obiectul juridic special, escrocheria legată de obținerea creditului (§265b CP Ger.) prezintă mai multe similități nu cu reglementarea similară din legea penală poloneză, ci cu cea din legea penală moldovenească. Aceasta deoarece atât escrocheria legată de obținerea creditului, cât și dobândirea creditului prin înșelăciune sunt săvârșite doar în sfera de creditare, fără a afecta și alte sfere ale activității financiare.

Totuși, există și o distincție nodală care privește fapta, prevăzută la art.238 CP RM, în raport cu fapta prevăzută la §265b CP Ger. Este vorba de scopul infracțiunii. Cele săvârșite pot fi calificate conform art.238 CP RM numai dacă făptuitorul urmărea scopul folosirii temporare a mijloacelor obținute cu titlu de credit. Dacă însă făptuitorul urmărea scopul trecerii mijloacelor respective în stăpânirea lui definitivă, atunci fapta trebuie calificată potrivit art.190 CP RM („Escrocherie”). În §265b CP Ger. nu se face o astfel de diferențiere a scopului infracțional: atât în primul, cât și în al doilea caz, cele săvârșite vor fi considerate escrocherie legată de obținerea creditului. Avantajul acestui model constă în faptul că organului judiciar îi este mult mai facil să probeze latura subiectivă a infracțiunii. Totodată, există și un dezavantaj semnificativ: nu se face o diferențiere a făptuitorilor în funcție de gradul de prejudiciabilitate a celor săvârșite de ei. Or, persoana care urmărește sustragerea creditului denotă o pericolozitate socială mai mare decât persoana care urmărește să folosească provizoriu creditul obținut.

În țările cu economie de piață avansată, fraudele legate de subvenții sunt de o frecvență sporită [23]. Aceste fapte sunt legate de obținerea subsidiilor oficiale de stat de către persoanele care nu au dreptul la acestea. În Germania, fraudele legate de subvenții se referă cel mai des la alocațiile pentru dezvoltarea comerțului exterior. De asemenea, se comit defraudări asupra subvențiilor acordate la importul mărfurilor [24].

Chiar dacă subvenționarea economiei și activitatea de creditare constituie două domenii diferite ale activității financiare, ele sunt complementare. Mai mult, din perspectiva alocării în viitor a fondurilor Uniunii Europene pentru Republica Moldova, analiza normelor vizând fraudele, legate de subvenții, este deosebit de utilă. În acest sens, este necesar a menționa că §264 CP Ger. prevede răspunderea pentru obținerea prin înșelăciune a mijloacelor bănești din fondurile publice – în temeiul normelor landurilor, al normelor federale sau al normelor Uniunii Europene – de către întreprinderi sau organizații, atunci când aceste mijloace sunt obținute fără executarea corelativă a obligațiilor, ele având destinația să servească necesităților economiei naționale.

În Codul penal al Franței din 1992 [25] nu se conțin norme speciale consacrate infracțiunilor legate de creditare sau subvenționare. Însă, există un cadru general aplicabil în ipoteza săvârșirii unor asemenea infracțiuni. Ne referim, înainte de toate, la capitolul din legea penală franceză ce prevede escrocheria și faptele conexe acesteia. Astfel, conform art.313-1 CP Fr., escrocheria formează înșelarea persoanei fizice sau juridice, pe calea folosirii unui nume sau funcții false, ori pe calea abuzului de funcția veridică, fie pe calea unor acțiuni frauduloase, în scopul de a determina acea persoană să transmită – în detrimentul său ori al unor terți – mijloace bănești, valori sau alte bunuri, să acorde servicii sau să pună la dispoziție un document conținând o obligație sau o eliberare de obligație.

Cu siguranță, în acest context noțiunea de mijloace bănești include și conceptul de mijloace bănești acordate cu titlu de credit; respectiv, noțiunea de servicii cuprinde și noțiunea de servicii de creditare. Întrucât în dispoziția art.313-1 CP Fr. nu se face o specificare a scopului de sustragere, stabilirea acestuia la calificare nu este obligatorie. De unde rezultă că, potrivit acestei norme, se califică obținerea creditului atât în scopul trecerii lui în stăpânirea definitivă a celui care împrumută, cât și în scopul folosirii lui temporare.

La formele agravate ale escrocheriei legea penală franceză raportează faptele comise: 1) de persoana care este reprezentantul autorității publice sau care îndeplinește însărcinarea organelor aparatului de stat, în timpul exercitării sau în legătură cu exercitarea funcției sau a însărcinării corespunzătoare; 2) de persoana care se erijează în reprezentant al autorităților publice sau în persoana care îndeplinește însărcinarea organelor aparatului de stat; 3) de persoana care se adresează după ajutor către populație, în vederea emiterii unor titluri de valoare sau în scopul adunării mijloacelor pentru acordarea asistenței umanitare sau sociale; 4) în detrimentul unei persoane aflate în stare de neputință din cauza vârstei, a bolii, a deficiențelor fizice sau psihice, a stării de graviditate; 5) de o bandă organizată.

La o analiză, se poate observa că numai primele două agravante sunt aplicabile în cazul săvârșirii escrocheriei asupra mijloacelor obținute cu titlu de credit.

În SUA, o răspândire largă au căpătat abuzurile ce țin de credite. De exemplu, Andrew D. Udjak, un controlor al operațiunilor de împrumut la Sobiseki Bank (victimă în cazul dat), a aprobat într-o perioadă de 9 luni împrumuturi comerciale în sumă de peste 9 mln. de dolari fără acordul Consiliului de creditare și cu încălcarea regulilor de creditare. Udjak a întocmit un șir de acte false și a ascuns de la șefii creditele. Unul din acestea, în sumă de 315 mii de dolari, îi fusese eliberat lui personal. El și-a recunoscut vinovăția și a fost condamnat la 51 luni privațiune de libertate cu plata unei restituții în sumă de 4,6 mln. de dolari [26].

Codul penal-Model al SUA [27], elaborat de Institutul dreptului american ca lege-model pentru legiuitorii statelor federale, în alin.(6) art.224.7 conține o prevedere care este similară sub multe aspecte cu dispoziția art.238 CP RM. Astfel, conform acestei prevederi, se stabilește răspunderea penală pentru solicitarea scrisă – falsă ori care induce în eroare – în scopul obținerii bunurilor sau a creditului.

Indiciul principal, care apropie art.238 CP RM de alin.(6) art.224.7 din Codul penal-Model al SUA, este momentul de consumare a faptelor descrise în aceste reglementări: momentul prezentării informațiilor (solicității) false (sau care induce în eroare).

Totuși, există și deosebiri între cele două componente de infracțiuni: 1) obiectul juridic special al faptei, prevăzute la art.224.7 din Codul penal-Model al SUA, are o întindere mai largă; 2) scopul infracțiunii, prevăzute la art.238 CP RM, consistă în obținerea unui credit, în majorarea proporției creditului sau în obținerea unui credit în condiții avantajoase; scopul infracțiunii, prevăzute la art.224.7 din Codul penal-Model al SUA, se exprimă în obținerea bunurilor sau a creditului.

După cum se știe, în SUA nu există un Cod penal în accepție tradițională. Prin Actul Congresului de la 25.06.1948, cea mai mare parte a legislației penale care a funcționat anterior (Codul penal din 1909) a fost supusă unei revizuiri depline, fiind inclusă în calitate de lege în Titlul 18 (Partea 1) al Codului de legi al SUA.

Astfel, conform art.1014 al acestui Cod, se prevede răspunderea pentru declarațiile false în scopul de a obține un credit. La concret, este incriminată fapta persoanei care, în cunoștință de cauză, face declarații sau

furnizează informații false ori intenționat supraapreciază valoarea pământului, proprietății sau asigurării cu scopul de a influența pe orice cale posibilă o instituție financiară asigurată din bugetul federal, prin orice cerere, obligație, carte de credit.

De menționat că, la calificare, nu este obligatoriu ca, acordând creditul, instituția financiară să se fi bazat pe declarație; este suficient ca declarația să aibă capacitatea de a influența [28].

Întrucât norma sus-menționată nu este aplicabilă în unele ipoteze, în 1984, Titlul 18 (Partea 1) al Codului de legi al SUA a fost completat cu art.1344 „Frauda bancară”. Conform acestei norme, este trasă la răspundere penală persoana care execută sau încearcă să execute cu bună-știință o schemă sau stratagemă în scopul înșelării unei instituții financiare sau al obținerii oricăror bani, fonduri, credite, bunuri, titluri de valoare sau a altor bunuri aflate în posesia, custodia ori sub controlul unei instituții financiare, prin pretexte, reprezentări sau promisiuni false ori care induc în eroare.

Astfel, putem remarca o asigurare eficientă juridică a siguranței sistemului creditar al instituțiilor financiare federale, controlate și asigurate de stat.

În concluzie putem menționa că între modelele legislative ale statelor nominalizate mai sus privind incriminarea faptelor legate de creditare există asemănări evidente. Pentru perfecționarea continuă a reglementărilor autohtone în materie prezintă interes două din aspectele acestor modele: 1) existența răspunderii penale pentru inacțiunea constând în omiterea înștiințării creditorului despre apariția unor împrejurări ce pot amenința rambursarea creditului; 2) prevederea răspunderii pentru prezentarea informațiilor false în vederea obținerii unor investiții (în special, din partea Uniunii Europene).

În Programul de acțiuni a Guvernului Republicii Moldova pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului” se menționează că, în scopul asigurării legalității, al garantării drepturilor omului și al perfecționării continue a cadrului legislativ național, Guvernul își va orienta eforturile, în special, spre asigurarea continuă a armonizării legislației naționale cu legislația țărilor-membre ale Uniunii Europene [29]. Iată de ce, studierea și implementarea experienței legislative, mai ales a țărilor-membre ale Uniunii Europene (a Poloniei, Germaniei, Franței etc.), ar constitui un pas concret în vederea „europenizării” legislației penale a Republicii Moldova.

Referințe:

1. Ансель М. Методологические проблемы сравнительного права // Очерки сравнительного права. - Москва, 1991.
2. Monitorul Oficial al României. - 1991. - Nr.70.
3. Ungureanu A., Ciopraga A. Dispoziții penale din legi speciale române. Vol.III. - București: Lumina Lex, 1998, p.17.
4. Buletinul Oficial. - 1968. - Nr.79-79 bis.
5. Monitorul Oficial al României. - 2004. - Nr.575.
6. Prodan S. Analiza comparativă a infracțiunilor legate de creditare, prevăzute în legislația unor state vecine Republicii Moldova // Revista Națională de Drept. - 2005. - Nr.5. - P.17-19.
7. Відомості Верховної Ради. - 2001. - №25-26.
8. Уголовный кодекс Российской Федерации. - Москва: Проспект, 1999.
9. Приказ ЦБ РФ от 18.08.1992 г. №44 о порядке приема и рассмотрения заявок на выдачу кредитов юридическим лицам // Бизнес и банки. - 1992. - №35.
10. Порядок контроля за целевым использованием средств краткосрочной финансовой поддержки, утвержденный Постановлением Правительства Российской Федерации от 17 июля 1995 г. №714 // Собрание законодательства Российской Федерации. - 1995. - №30.
11. Уголовный кодекс Республики Беларусь / Под ред. Б.В. Волженкина. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, p.288-289.
12. Касьяник А. Объективная сторона выманивания кредита или дотаций // Судовы весник. - 2002. - №2. - P.25.
13. Уголовный кодекс Республики Казахстан / Под ред. И.И. Рогова. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, p.220-223.
14. Уголовный кодекс Латвийской Республики / Под ред. А.И. Лукашова и Э.А. Саркисовой. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
15. Prodan S. Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de creditare în legislațiile unor state ex-sovietice // Revista Națională de Drept. - 2005. - Nr.4. - P.23-26.
16. Уголовный кодекс Грузии / Под ред. З.К. Бигвавы. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.

17. Уголовный кодекс Кыргызской Республики / Под ред. Я.И. Ясаева. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
18. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / Под ред. И.М. Рагимова. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
19. Уголовный кодекс Эстонской Республики / Под ред. В.В. Запевалова. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
20. Уголовный кодекс Республики Узбекистан / Под ред. М.Х. Рустамбаева, А.С. Якубова и З.Х. Гулямова. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
21. Уголовный кодекс Республики Польша / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, А.И. Лукашова, Э.А. Саркисовой. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
22. Уголовный кодекс Германии / Под ред. Д.А. Шестакова. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
23. Дементьева Е.Е. Экономическая преступность и борьба с ней в странах с развитой рыночной экономикой. - Москва, 1992, p.19.
24. Сапожков А.А. Кредитные преступления. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.190-191.
25. Уголовный кодекс Франции / Под ред. Н.Е. Крыловой, Ю.Н. Головки. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
26. Miculeț L. Reglementarea juridică a răspunderii pentru infracțiunile economice și corupție în SUA și Republica Moldova: studiu comparat. - Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2005, p.63.
27. Примерный уголовный кодекс (США) / Под ред. Б.Е. Никифорова. - Москва, 1969.
28. Miculeț L. Reglementarea juridică a răspunderii pentru infracțiunile economice și corupție în SUA și Republica Moldova: studiu comparat, p.81.
29. Programul de acțiuni a Guvernului Republicii Moldova pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului” // [http://e-gov.moldova.md/moldova\(test\)](http://e-gov.moldova.md/moldova(test))

Prezentat la 15.03.2007